

מעדני שבת

פרשת ויחי תשפ"ג

גליון שכ"ז

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

שאלת שלום

עוד איתא בגמ' שם לא יכנס אדם לביתו של גוי ביום חגו ויתן לו שלום, מצאו בשוק נותן לו בשפה רפה ובכובד ראש. וכ"ה בשו"ע שם.

^{לאשה}

איתא בגמ' (קידושין ע':) אמר שמואל אין שואלין בשלום אשה אפי' על ידי בעלה.

השו"ע (אה"ע כ"א ו') פוסק אין שואלים בשלום אשה כלל, אפילו ע"י שליח, ואפי' ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים. אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה.

^{שאלת שלום בשם ה'}

איתא בגמ' (ברכות נ"ד.) התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם שנאמר 'והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה'. רש"י (מכות כ"ג:) בפשט א' מפרש דמותר לאדם לשאול בשלום חברו בשם כגון ישים ה' עליך שלום ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה. פשט ב' דחייב אדם לשאול בשלום חברו בשם, ואנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקב"ה. הנה מזה שהר"ף והרא"ש והרמב"ם השמיטו דין זה לגמרי מוכרח דס"ל שאין חיוב בדבר זו.

עוד איתא בגמ' (מגילה ג') אמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא. תוס' הרא"ש שם כתב שביישוב עם בני אדם לא חיישינן. השפת אמת שם כתב שהרמב"ם ושו"ע לא הביאו זה הדין דס"ל דהאידינא דלא שכיחי מזיקין מותר בכל גווני.

^{שאלת שלום בט' באב}

השו"ע (או"ח תקנ"ד כ') כתב אין שאלת שלום לחבירו בתשעה באב, והדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום משיבים להם בשפה רפה ובכובד ראש. המ"ב כתב שה"ה לומר לו צפרא טבא נמי אסור. ולעם הארץ טוב שיודיע לו שהיום אסור ליתן שלום ולא יהיה לו איבה עבור זה עליו.

^{שאלת שלום קודם התפילה}

השו"ע (או"ח פ"ט ב') כתב כיון שהגיע זמן תפלה אסור לאדם ליתן לחבירו שלום משום שהוא שמו של הקב"ה, אבל מותר לומר לו צפרא דמרי טב, ודוקא כשפגע בו אבל אסור להקביל פניו קודם תפלה.

^{שאלת שלום באמצע התפילה}

איתא בגמ' (ברכות י"ג.) רבי יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם.

וכן נפסק בשו"ע (או"ח ס"ו א') בין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם, ובאמצע שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס, ומשיב שלום לאדם נכבד ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל, אם לא מפני מי שירא שמה יהרגנו.

המ"ב כתב דדוקא בפנים חדשות שואל ומשיב שאם לא ישיב יבא לידי שנאה. ובספר החינוך כתב דמי שלא ראינו שיקפיד על חברו לא יפסיק אפילו בין הפרקים, ולכן לפי מנהגנו כהיום שאין אנו נוהגין לשאול בשלום בבית הכנסת בעת התפלה חלילה לשאול או להשיב לא בין הפרקים ולא בפסוקי דזמרה.

כתיב (מט, יב) 'חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב', ודרשינן בגמ' (כתובות ק"א:): אמר ר' יוחנן טוב המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב שנאמר 'ולבן שנים מחלב' אל תקרי לבן שינים אלא לבון שינים.

עוד איתא בגמ' (ברכות ו'): אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר 'בקש שלום ורדפהו' ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר 'ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם'. ושינינו במסכת אבות (ד' ט"ו) רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם.

^{לרבו}

איתא בגמ' (ברכות כ"ז:): רבי אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו כו' גורם לשכינה שתסתלק מישראל. רש"י מפרש דהיינו ששואל בשלום רבו כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר לו שלום עליך רבי. אבל רבינו יונה שם מפרש שאין לתלמיד להקדים שלום לרבו כלל אלא כמי שיש לו מורא ממנו ואינו יכול להקדים לו שום דיבור מרוב המורא, ומה שאמרו בהרבה מקומות כדי שאלת שלום תלמיד לרבו אינו ר"ל אלא כדי חזרת שלום תלמיד לרבו.

השו"ע (יו"ד רמ"ב ט"ז) פוסק לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום, כדרך שאר העם, אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי, ואם נתן לו רבו שלום, אומר לו שלום עליך מורי ורבי. הרמ"א מוסיף וכן נוהגין. וי"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל, שנאמר 'ראוני נערים ונחבאו'.

הערוך השולחן כתב דבזמן הקדמונים היו מדברים בלשון נוכח כמו שלום עליך רבי אבל עכשיו מדברים לאדם נכבד בלשון רבים ואומרים שלום עליכם וכ"ש לרבו.

הט"ז כתב שהטעם שהמשיב לרבו אומר 'מורי ורבי' ואילו השואל אומר רק 'רבי' הוא משום דכל שמשיב שלום דרכו להוסיף קצת. וכן כתב בספר חסידים (י"ח) השואל אומר צפרא דמרי טב והמשיב אומר צפרא דמרא טב ואריך לעולם, דהיינו המשיב כופל השלום.

^{לגוי}

איתא בגמ' (גיטין ס"ב.) אין כופלין שלום לגוי, רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא. השו"ע (יו"ד קמ"ח י') פוסק אסור לכפול לו שלום לגוי לעולם, לפיכך טוב להקדים לו שלום, כדי שלא יתחיל הגוי ויצטרך לכפול לו שלום.

הט"ז מקשה על זה ממה שמצינו בר' יוחנן בן זכאי מעולם לא הקדימו אדם שלום ואפי' גוי בשוק, מאי אפילו הא עיקר הדין כך הוא שצריך להקדים שלא יצטרך להכפיל, ומתוך דשם מיירי בגוי שאינו מכירו מעולם כמו שמרמז על זה לשון בשוק ולא מסתבר שישאל בשלומו ויצטרך לכפול ואפילו הכא פתח הוא בשלומו שהיה מתיירא שמא יזדמן שיתן לו הגוי שלום תחילה, וכאן מיירי במכירו ועל כן הוא מן הדין.

הט"ז מוסיף שהסמ"ק (סי' קל"ג) כתב שמה שאסור לכפול להם שלום הוא דוקא שלום שהוא שמו של הקב"ה או ברכה בלשון שם אבל ברכה אחרת אין קפידא, ולפ"ז ניחא דאותו ששבחוהו שהקדים שלום לגוי בשוק היינו אפי' בלשון ברכה אחרת.

כתיב (מח, ח) 'וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה', רש"י מפרש ביקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה, ויאמר מי אלה מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה. וקשה הרי כבר י"ז שנה למדו אצלו ולא ראה בהם און, ויותר מזה הרי כבר בירכם קודם ואמר להם 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי', ולמה רק עכשיו הוא מתעורר שהם אינן ראויין לברכה.

האזנים לתורה מפרש שיש מעשים שהם רצוין לאיש פשוט ואינם רצוין לאיש המעלה ומיוחד, וכמו שאנו אומרים 'מעשי איש ופקדתו' דהיינו שבשעה שהקב"ה דן את האדם הוא לוקח בחשבון את פקדתו שלפי זה נמדד אם המעשה מתאים לו, ולכן בתחילה היו אפרים ומנשה אנשים פשוטים ולא ראה בהם און ורק אחרי שעשה אותן שבטים הוא ראה שיש בהם דברים שאינן ראויים לאדם העלה לדרגה כזו, ויוסף ענה לו 'אשר נתן לי אלקים בזה' דהיינו לפי ערך הסביבה שבה נולדו ונתחנכו שוים הם כשאר שבטים שנולדו בא"י ונתחנכו בביתו של יעקב.

כתיב (מט, יח) 'לישועתך קויתי ה', איתא במדרש (צח, יד) אמר רבי יצחק הכל בקווי, ובעץ יוסף מבאר שאפי' אין האדם כדאי זוכה לכל המתנות בזכות הקווי והבטחון. המדרש ממשיך יסורין בקווי, ר"ל כשאדם יש לו יסורים יקוה לה' שיסירם מעליו. קדושת השם בקווי ר"ל שיקוה אדם שתבא לידו שיקדש שם שמים, זכות אבות בקווי, תאותו של עוה"ב בקווי, חנינה בקווי, סליחה בקווי ר"ל שהאדם יש לו בטחון בה' שהוא מתרצה בתשובתו ומוחל לו.

השערי תשובה (על השו"ע או"ח סי' קי"ח) כתב שבתפילת י"ח כשאומר 'לישועתך קוינו' יכוין למה ששואלים לאדם בבית של מעלה לאחר פטרתו צפית לישועה ולכן תכוין שאתה מן המקוים לישועתו, וכתב מהר"י צמח ז"ל וגם אני מכווין לצפות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע ומצאתי תועלת גדול כמה פעמים לעתות בצרה בזה.

כתיב (מח, יז) 'וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה'. הרי שהיה כאן וויכוח בין יעקב ויוסף, בספר נתיבות שלום מבאר שמדתו של מנשה הוא ענין של סור מרע, דכתיב כי נשני אלקים כו', ואפרים ענינו עשה טוב כדכתיב כי הפרני אלקים כו', והנה יוסף שהיה במצרים עבד בעיקר במידת יראת ה' כדי לא להכשל בטומאת מצרים, ולכן רצה להקדים את מנשה, אבל יעקב אמר שעיקר עבודה של אדם היא באהבת ה', וע"י כח התורה האדם יכול לעבוד עם אהבת ה' ולא יפול לתוך טומאת מצרים ולכן יש להקדים אפרים.

כתיב (נ, כה) 'וישבע יוסף את בני ישראל כו' והעלתם את עצמתי מזה', קשה למה השביע יוסף את בני ישראל ולא את בניו.

המשך חכמה מפרש משום שידע שחלק מבניו ירשו מעבר הירדן, וירצו לקוברו אצלם, ולא יעבירוהו את הירדן, לכן צוה לבני ישראל שהם יקברוהו בארץ ישראל לא בעבר הירדן. וכן היה קברוהו בשכם כמו שכתוב ביהושע.